

*Матвеева О. О.,
кандидат філологічних наук, науковий співробітник
Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка
Національної академії наук України*

«СКІЛЬКИ В МЕНЕ Є ПОЧАТОГО, ТА НЕ ЗАКІНЧЕНОГО!»: ТЕМИ, СЮЖЕТИ, МОТИВИ НЕЗАВЕРШЕНОЇ ПРОЗИ ПАНАСА МИРНОГО

Анотація. У статті з'ясовано, що незавершені прозові твори Панаса Мирного становлять інтерес для дослідників як за тематикою, так і художніми особливостями, адже значно розширюють уявлення про обсяг, проблемно-тематичні рівні, ідейний зміст творчої спадщини письменника, репрезентують зацікавлення, художні пошуки, світоглядні орієнтири автора, висвітлюють логіку художньої еволюції видатного письменника-реаліста. Доведено, що незакінчені фрагменти становлять художню лабораторію митця і є своєрідним претекстом його доробку. У розвідці увагу сфокусовано на осмисленні ключових тем, які Мирний розробляв в різні періоди творчості. По-перше, йдеться про зображення життя й діяльності прогресивної інтелігенції, носіїв передових ідей того часу, а також про змалювання становища жінок в суспільстві, проблему жіночої емансипації, засадничу у творчості Мирного. По-друге, наголошено, що прозаїк актуалізував тему міського життя, позаяк місто в незавершених прозі трактується як ворожий і чужий простір. Сфокусовано увагу на тому, що в контексті осмислення міста як осередку моральної згуби Мирний актуалізував провідну в своїй творчості тему «пропащої сили», осмисливши життя «людей дна», «людей ночі», тобто представників власне «городянського» типу – «всесвітніх волоцюг», халамидників-перевертнів та босок-повій. Визначено, що окремі фрагменти кристалізують широкі творчі задуми з життя кріпацтва, боротьби проти неволі, зображують становище селян до і після реформи. У цьому контексті наголошено, що автор зосереджується на художньому втіленні теми гайдамацького руху, моделює образ народних борців за правду, що свідчить про зацікавлення фольклорними та етнографічними джерелами. Визначено, що письменник зосереджувався на проблемах релігії й шлюбів з представниками іншої віри, «розкольництва» (мирнівський образ «шалапуда»), чиновницької служби; а в 1890–1900-х рр. художньо осмислював тему мистецтва, життя ремісників й міщанства, зародження народництва, події єврейських погромів, революцію 1905–1907 рр.

Ключові слова: Панас Мирний, незавершена проза, творча лабораторія письменника, претекст творчості, ідея жіночої емансипації, образ «нових» людей, «пропаща сила», образ міста.

Постановка проблеми. Незавершені прозові твори видатного письменника XIX ст. Панаса Мирного – явище малодосліджене в українському літературознавстві. В щоденникових записках 1870-х рр. письменник осмислює причини, які зашкодили реалізації його творчих намірів, визначили таку ситуацію в художній діяльності: «У мене нетерплячий норов; мені коли б сьогодні почав, сьогодні й скінчив, а так це можна

тільки накинути очерки одні, та цілу повість мені і не вдасться, мабуть, ніколи накомпонувати. Скільки вже в мене є початого, та не покінченого! Так і валяється до слухного часу, а коли-то той час прийде, хто його знає? Треба мені сперш усього з розказів почати – невеличкі їх писати, а потім і за більше взятись» [1, с. 322]. Слід зазначити, що письменник був надзвичайно вимогливим до своїх художніх праць, критично ставився до власних творів, які проходили тривалий процес редагування й шліфування. Попри такий підхід, не слід забувати про іншу причину – чиновницьку службу, яка забезпечувала матеріальну стабільність, але забирала чимало часу, здебільшого ускладнювала або унеможлилювала реалізацію всіх задумів: «Мене від самого Різдва і досі душать казенною роботою та ще й будуть душити до самісінького палкого літа, так що я і досі не довів до кінця своєї “Повії” і коли доведу – не знаю» [1, с. 361]. До того ж, письменник мав деякі сімейні проблеми, пов'язані з хворобою його дружини Олександри Шейдеман, що також не сприяло творчій активності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Змістовні спостереження над цим матеріалом, готуючи до видання семи-томне зібрання творів письменника, зробив М. Сиваченко: «серед матеріалів важливий історико-літературний інтерес становить незавершена проза Панаса Мирного, яка містить багато цікавих задумів» [2, с. 313]. Як вважав науковець, ґрунтовне вивчення незавершених творів «розширить уявлення дослідника про Мирного – прозаїка, драматурга, перекладача, покаже його в новому освітленні, дозволить краще пізнати його художню спадщину, осмислити ті причини, що зашкодили письменникові вповні виявити свої творчі сили, довести до остаточного завершення багато починань» [2, с. 214]. В. Черкаський обґрунтовував думку про те, що основна причина великої кількості незавершених творів в Мирного була пов'язана з несприятливими зовнішніми обставинами, передусім Емським указом 1876 року [3, с. 220]. У студії «Реалізм: це есхатологія» Л. Ушкалов констатував, що «багато творів Мирного так і залишилися недописані, обірвані на півслові» через те, що іноді «ритм мирнівської прози дуже повільний» й «текст письменника набуває здатності розгортатися в безкінечність» [4, с. 148]. **Мета дослідження.** Відтак перспективним постає необхідність дослідження незавершених прозових фрагментів як цілісних творів, осмислення їх тематичної парадигми, сюжетів, мотивів, що особливо важливо для розуміння творчої еволюції Мирного, становлення його як письменника-реаліста. Адже ідеї, теми, образи, мотиви, які письменник актуалізував в незавершених прозі, згодом художньо

реалізуються у відомих творах різних періодів його художньої спадщини.

Виклад основного матеріалу. Значний корпус доробку Мирного становлять незакінчені ранні оповідання («Ганнуся», «Жидівка», «Палійка», «Народолобець»; 1870-ті рр.); незавершені великі епічні полотна, такі як трилогія «Родина Бородаїв» – «Головиха» – «Учителька»; «Сколихнув», «Струс. Карло Карлович», «Халамидник» (кін. 1870-х – поч. 1880-х рр.); повісті «За водою», «Голодна воля», «Палій» (середина 1880-х рр.); твори з умовними назвами «Хома Боровик», «Міщани», «У тюрмі» (1890-ті рр.) та ін. Також 5 оповідань із циклу «Як ведеться, так і живеться», друга частина твору «Пригода з Кобзарем» та ін. «Палійка» – одне з найперших оповідань, репрезентативне з точки зору формування Мирного як письменника, якого цікавили соціальні проблеми, хоча у творі й помітна штучна розв'язка, переваженість натуралістичними сценами. Прикметно, що в цьому оповіданні Мирний актуалізує засадничий у його творчості образ «недотепи» (таких індивідів письменник ще називав «телепнями», «лихими людьми», «пропащою силою»), який ототожнюється з праведником, чесною й працьовитою людиною, але, на жаль, з втраченим потенціалом через несприятливі зовнішні обставини: «Багато є таких господарів по наших селах, безталанних, безщасних. Люди зовуть їх недотепами, хоча вони такі ж самі недотепи, як і другі, і роблять за других удесятеро більше. Недотепність їх та, що вони не вміють з людьми поводитися, коло багатих лазити, бідними гордувати, вони до всіх однакові... Краще вони недотепні через те, що чесні, прямі, неповинні ні в чому, як діти, і, як діти цікаві. При других постановках з їх би вийшли хороші люди, чесні робітники» [5, с. 58]. Такою безталанною постає скалічена ще в дитинстві Солоха, яка зростала соціально дезадаптованою, в ізоляції, бо люди її цуралися через потворну зовнішність («виростала як звіря, а не як людина», «не як людина росла, а як собака»). Згодом образ «недотепи» в різних варіаціях був художньо реалізований в творах: «Жидівка» (самогубця Лія), «Лихий попутав» (покритка Варка), «Лихі люди» (інтелігенти Телепень, Жук), «П'яниця» (службовець Іван Микитович), «Повія» (Христя) та ін. Симптоматично, що в цьому оповіданні Мирний актуалізував ключову проблему – опозиції села й міста як «свого»/«чужого» простору («Лихий попутав», «Подоріжжя...», «Міщани», «Повія», «Згуба»). Слід згадати, як скалічена дівчина сумує за селом, а образ міста постає перед нею як осередок зла, справжнє «страховище з тисячами голів», що діалогізує з образом проклятого міста в оповіданні «Народолобець»: «Прокляте місто! Не любити ти мене вчило, а ненавидіти!.. З добра бідоти ти вибудувало оті страшні палати й видавлюєш ними з їх сльози!» [5, с. 102].

Незавершене оповідання «Народолобець» сюжетно ймовірно було своєрідним підготовчим етапом до написання повісті «Лихі люди», бо ці твори образно, ідейно, концептуально кореспондують між собою. Дослідження цього тексту постає перспективним, передусім, з точки зору з'ясування літературно-естетичних й філософських поглядів Мирного, світоглядних доктрин, під впливом яких він формувався. Л. Ушкалов стверджував, що для Мирного багато важив позитивізм, а у його міркуваннях можна помітити ідеї «соціал-дарвінізму» [4, с. 118]. У цьому контексті герої твору «Народолобець» (історики, критики-реалісти, пристосуванці) позиціонують Міля, Бокля, Дарвіна як представників справжньої науки. Головний герой,

прибічник життєвої філософії «золотої середини», Петро Шатай-Мотай дотримується постулатів теорії «боротьби за існування»: «Така-то боротьба за життя! Слава Дарвіну, що він зірвав з наших очей романтичну пов'язку і вказав на прямий шлях – души, а то тебе задушуть!.. Сильний, здоровенний – і побиває більше!» [5, с. 102]. При цьому релігія, мораль, духовні почуття кваліфікуються як метафізична декорація, котра прикриває біологічне протистояння індивідів. Мотиви боротьби за існування та права виживання найсильнішого зринають в більшості творів Мирного: «не я задавлю – мене задавлять!.. І кидається чоловік, як звірина, на все, купається у крові людській і знаходить у тім свою утіху» («Подоріжжя...»), «життя – довічне борюкання одного з другим» («Перемудрив»), «той того обдурює, той другого давить. Як собаки, люди гризуться між собою» («Палій») та ін.

Магістральний сюжет пов'язаний з незавершеними великими епічними полотнами. За задумом Мирного прозові твори «Сколихнув», «Родина Бородаїв» – «Головиха» – «Учителька» мали бути присвячені зображенню життя й діяльності української інтелігенції, а також проблемі жіночої емансипації. У фрагменті «Сколихнув» засадничою для Мирного постає тема жіночої недолі, одна з «вічних» тем письменника (тут з'являється і образ «пропащої» жінки або «боски», до якого письменник звертався у творах «Лихий попутав», цикл «Як ведеться, так і живеться», «Повія» та ін.). Головні героїні твору на вечорницях висловлюють різні погляди на інститут шлюбу, стосунки між чоловіком та дружиною: Варя («жінка старша буде від чоловіка»), Орися («годити чоловікові»), Галя («обоє рівні»). Письменник актуалізує підневільне й безправне становище жінки в тогочасному суспільстві (слід згадати слова Варі «І чому я не вродилася хлопчиком» або її намір служити в москалях й нещадно знищувати кривдників жінок). У цьому ж творі Мирний вводить образ «нової людини», інтелігента Загірного, який обгрунтовує програму боротьби за визволення жіноцтва, надання жінкам більших прав, зокрема права на освіту й професійну самореалізацію (вчителювання). Прикметно, що в автографі «Учителька» Мирний зображує тип «нової» жінки – освічену представницю із середовища інтелігенції, вчительку Олександру Погрібну, яка, попри осуд чи опір противників, обрала альтернативний шлях – професійну самореалізацію, самоосвіту, працю на користь колективу.

Слід акцентувати, що в незавершених творах Мирний актуалізував засадничу тему «пропащої сили», осмисливши життя «людей дна», «людей ночі» («інfernальних тіней», за Л. Ушкаловим), тобто представників «городянського» типу – халамидників-перевертнів («Халамидник»; «Українофіл»). Мирний ще в «Подоріжжі...» характеризував партнера повії-боски як «завсіди обірваного, обшматаного», «роздутого від горілки, скаліченого», з «очима, як у божевільного», з «розбитим носом, пикою подряпаною», як «звіря», що вдень спить й ховається «за городом, у пустці, у берлозі», а вночі «розправляє задерев'янілі ноги й плететься у город», щоб вкрасти «зигарок, уздечку чи шальку з вівсом», «верхню одежину» й пропити заробіток в шинку. У прозовому фрагменті «Халамидник» зображено історію життя малого козачка Пилипа (в майбутньому «лежня», розбишаки, п'яниці, безвідповідального сім'янина й поганого господаря), який був сином пана й кріпачки, зазнав несправедливого ставлення в дитинстві. Згодом образ халамидника пись-

менник художньо втілює у відомих творах «Хіба ревуть воли, як ясла повні?», «Лихий попутав», «Лихі люди».

Висвітлюючи тему складного життя й боротьби селян за часів кріпацтва та в період емансипації, письменник в незавершеній прозі багато уваги приділяє гайдамацькому рухові, формам протесту проти панського свавілля, зображує народних месників, що свідчать про зацікавлення фольклорними джерелами («Голодна воля», «Струс. Карло Карлович», «Пригода з Кобзарем» (друга неопублікована частина), «Родина Бородаїв», «Палій»). Також письменник осмислював проблеми шлюбу з представниками іншої релігії («Жидівка»), «розкольництва» (мирнівський образ «шалапуда»; «Палій»), ролі мистецтва («Хома Боровик»); зображував життя чиновників («Ганнуся») й ремісників та міщанства («Міщани»), художньо осмислював причини єврейських погромів («За водою»), а також революційні події 1905 року («У тюрмі») та ін.

В оповіданні під умовною назвою «Хома Боровик», яке датується орієнтовно початком 1890-х рр., Мирний актуалізував проблему мистецтва. Цей фрагмент мав становити початок великого прозового твору, а також свідчив про освоєння письменником нової актуальної теми. Зокрема йшлося про творчі наміри висвітлити життєву історію талановитого художника, показати атмосферу навчання в Академії мистецтв в столиці, репрезентувати ідеї, які на той час генерувалися в середовищі творчих людей. Головний герой, неординарний митець, Боровик творчо переосмислює завдання професорів академії, ігнорує будь-які шаблони, критикує відомі на той час концепції мистецтва. Різні погляди на завдання й сутність образотворчого мистецтва провокують серйозну дискусію між митцями в академічному середовищі – прибічниками утилітарного підходу (тракували малярство крізь призму користі для народу) й художниками, які осмислювали мистецтво з погляду естетики: «Хочеш іскуством світ перевернути, людей переіначити. Уже й те діло зробиш, коли їх, як треба намалюєш; – Що з того? Голодний наїється, хворий поздоровішає, убогий забагатіє? ...чи буде світити та гріти твоє намальоване сонце так, як справжнє світе та гріє? Обізветься до тебе з полотна твоя розмальована кукла живим словом, поведе живими очима, покаже, що буде через хвилину з тими людьми, що, мов ідоли китайські, виставилися на тебе з золотих rameць, закам'яніли в своїй постанові? Все те іграшка, забавка одна. Не варт доброго заміру, щирої праці; – А не варт, то й по боку! До шевця чи кравця іди, учися чоботи шити, одягу кроїти. Тільки й там своє іскуство є» [6, с. 296]. Імовірно, в оповіданні йдеться про осмислення положень теорії мистецтва М. Чернишевського, який у праці «Естетичні відношення мистецтва до дійсності» критикував ідею «мистецтва для мистецтва». Відомо, що думки М. Чернишевського мали значний вплив на формування світогляду Мирного та його творчість [4, с. 123], адже письменник ще в юнацькому віці читав твори цього автора [1, с. 299]. Прикметно, що ідейні змагання між героями оповідання «Хома Боровик» кореспондують і з міркуваннями персонажів драми «Не вгашай духу!», в якій зображено події зародження «театру корифеїв» у 1870–1880-х рр. Зокрема радикал-космополіт Гуня вважає будь-яке мистецтво «хімерними штуками», «витівками багатих», «забавкою, що не дає людям ні щастя, ні корисного прибутку», позаяк «навіщо воно [мистецтво] здалося? По боку його! Писарев давно вже сказав: краще пара чобіт, ніж увесь Шекспір».

Незакінчену повість «Міщани» присвячено зображенню життя міщанства й ремісників 60–70-х XIX ст., гострих соціальних питань, пов'язаних зі скасуванням кріпацтва, а також явищу зародження народницького руху. Письменник змальовує світ морально скалічених містом людей, поглинутих розпустою, ледарством, моральним нігілізмом й безпробудним пияцтвом. Мирнівське місто становить проклятий осередок «згуби» зі службовцями, робітниками, крамарями, повіями, халамидниками. Так, Петро Стешенко перетворюється на містянина, купця, організовує біржу перевезень, а згодом, після реформи, приєднується до споживацької громади: «Його непосидюча шамотна натура, його удачі до торгу ще змалку тягли у город... Зараз скинув просту мужичу свиту, а натяг міщанський довгий балахон, швидко з селянина став справжнім городянином, городським міщанином» [6, с. 312]. Його дружина, так і не змігши адаптуватися до динамічного життя в місті, незабаром помирає: «селянка до послідньої кісточки у її тілі, вона ніяк не могла пойняти, що то город, що село» [6, с. 312]. Діти новоспеченого ремісника, навпаки, виростили справжніми містянами, дотримувалися «городянських» звичаїв, що виявлялося в ставленні до моралі, праці, одягу: «Старша дочка, вже підліток, соромилася не то у запасах ходити, як мати, а і в спідниці не хоче, плаття її ший»; «Робити там коло печі або на полі жати – боже, який страм, хай те наймички та мужики роблять» [6, с. 312]. Таким чином, старші доньки через брак належного виховання й негативний вплив міського оточення подолали межі патріархального родинного укладу, позбулися батьківської опіки, стали утриманками: «Ім нічого було кинути рідну оселю й піти на *содержаніє*. Ні сором батькові, ні сором самим не здержав їх» [6, с. 340]. Після того Стешенко почав вести розгульний спосіб життя з розпусницею, «всьогосвітньою волоцюгою» (цей образ зринає і в творі «Лихий попутав»), внаслідок чого господарство занепадало, оселя згоріла, через борги він був змушений продати частину землі, бо «чи й варт городянину з землею возитися? Городянину купить-продать» [6, с. 316].

Отож, під згубним впливом міста морально деградує як представники старшого, так і молодшого покоління. Так, Павла Пустирнака ще змалку пан віддав навчатися ремеслу: «служив і виріс у городі на легкій роботі, серед людського гомону, вихався, вимостився – паничем діло» [6, с. 317]. Звикнувши до не завжди чесної праці, він після проголошення кріпацької волі повернувся до батька в село справжнім ледарем й гульвісою: «Що йому, городянському майстрові, було робити на селі? Не стояли його руки ні до граблів, ні до коси, ні до рала? Більше він блукав по шинках, збирав товариство, гуляв по вулицях» [6, с. 317]. Прикметно, що хлопець дуже органічно, як «свій», впливається в міський простір, позаяк «город», на думку Мирного, приваблює деморалізованих суб'єктів, класичних представників всесвітніх волоцюг, – халамидників та босок («не нахвалиться містом – все його так і тягне»). Показову ілюстрацію невідворотного процесу заперечення обивателями приписів традиційної моралі демонструють події міського гуляння («наші форсять») зі сценами розпивання алкогольних напоїв хлопцями й дівчатами, їхні п'яні розваги в шинку, сороміцькі історії. Саме тому, коли Стешенко зустрічає молодшу доньку Домку з компанією й осуджує їх за аморальну поведінку («Дівки – та по шинках! Як московки, повії які городські!»), то Анютка без жодних докорів сумління радіє, що в неї немає «ні

батька, ні матері», а Фенинка ще й хвалиться, що «мати ніколи ні слова їй не скаже», а «як побаче, що із москалем спить», то «ще й рядом обох прикриє». Домка як порядна дівчина прагне зробити правильний життєвий вибір й керуватися чіткими моральними орієнтирами, не піддаватися впливу згубного обивательського оточення: «тут і себе бережи, і других стережися. У жилах Домочки, видно багато улилося не батькової, а материнної крові. І з виду вона вдалася не міщанською дочкою, а простою селянською дівкою» [6, с. 340]. Однак через безлад в сім'ї й господарстві дівчина починає обмірковувати альтернативні сценарії, які різко контрастують з моральними приписами традиційної селянської культури (хоче втекти з дому, стати утриманкою або найнятися до чужих людей). Таким чином, в повісті актуалізовано проблему опозиції міста й села, нещадної боротьби між автентичною сільською стихією та чужою міською цивілізацією: «У сьому проклятому місті немає, здається, чоловіка, щоб на своє жив, а все на чужі гроші. І тут було щось землі багато. Продав усе – то вже, мабуть, і від землі небагато залишилося. Ніде, здається, гірше немає, як по цих містах... тут гроші, як та трава, ніколи не перебувають, тільки ніколи їх і в руках немає. Все, як у тій прірві. Коли б бог дав дотягти до року – нехай йому! Хороші тільки бубни за горами, а зблизка – шкурятані. Піду додому, у село» [6, с. 359].

Оповідання «У тюрмі» репрезентативне освоєнням нової – революційної – теми в творчості письменника й присвячене подіям 1905 року (згодом актуалізував у творах «Сон», «Дурниця»). Головний герой, писар Петро, який завжди боровся за справедливість й допомагав людям, потрапляє до в'язниці через відстоювання прав і свобод, проголошених царським маніфестом 17 жовтня 1905 року «Об усовершенствовании государственного порядка». У тюрмі бранці усвідомлюють справжні причини арешту, оманливість проголошених царським режимом обіцянок, визначаючи релятивність поняття неволі: «Тюрму люди вигадали задля злочинців, задля душолюбів, ... а вони з тюрми зробили схованку задля всіх тих, хто не так, як вони мислять, хто за народ руку тягне, добра йому зиче, кращої долі домагається. Хіба се неволя? Правда, що тіло наше поневолили, а душу нашу та думку не доведеться їм поневолити, бо душа наша є тільки частина вселюдної душі... Усього ж народу не можна поневолити» [6, с. 400]. Відтак страх через зростання революційного руху й масового невдоволення серед населення змушує владу таємно й без суду відправляти інакшомисливців в заслання до Сибіру. В цьому контексті письменник актуалізує ідею формування національної свідомості й наближення народного суду, моделюючи процес пробудження вселюдської правди в сакральному образі вищої скривдженої істоти, яка опуститься на землю для захисту поневолених: «як народ протре засліплені очі, як увесь одностайно встане... то стіни оцих тюрем самі попадають, розсиплюються і їхні невольники вийдуть звідсіль, зокрашені почотом та славою мучеників за правду» [6, с. 400]. Таким чином, в Петра починає формуватися почуття відповідальності за долю всього українського народу, стихійні думки про несправедливість починають складатися в певну систему ідей.

Прикметно, що в тюремній камері відбувається дискусія щодо форми державного правління між політичними в'язнями, революціонерами й конституціоналістами, які осмислюють альтернативні шляхи розвитку після Жовтневого маніфесту 1905 року. Революціонери прагнуть «пожежею очистити світ»,

зовсім знищити самодержавний лад, бо лише тоді люди «почнуть нове заводити» [6, с. 414]. Еволюціоністи-конституціоналісти називають такий підхід «вибухом задля вибуху», «химерною загією» без майбутнього, трактують анархізм й соціалізм як утопічні вчення: «що рає нам соціалізм або анархізм, – сього не доскочити вам! Це вигадка мисливців, а не людей, що знають життя людське і поведуться з ним. Це те, що вчені зовуть утопією» [6, с. 416]. Вони пропагують ідею етапності змін, поступових реформувальних з метою створення ладу, «кращого від самоволі одного», тобто «упорядкувати життя людське не раптово, як того вимагають революціонери, а заводити переміни поступово» [6, с. 415]. Однак революціонери не бачать відмінностей між абсолютною необмеженою й конституційною обмеженою монархіями, адже на старих засадах не можна збудувати новий лад: «заведуть неволю на підставі народоправства, звісно не справжнього, а вигаданого на користь невеличкої купи багатирів та самохітних верховодів, що, прикриваючись викриком “волею народу”, дбатимуть про свої гуртові добра або властолюбні заходи» [6, с. 414].

Висновки. Отже, незавершені прозові твори Мирного становлять інтерес для дослідників за тематикою й художніми особливостями, позаяк розширюють уявлення про обсяг, проблемно-тематичні рівні, ідейний зміст творчості письменника. Ці фрагменти постають своєрідним підготовчим текстом, художньою майстернею Мирного, презентують його зацікавлення й творчі наміри, світоглядні орієнтири та художні пошуки в різні періоди творчості. Відтак подальше дослідження незавершеної прози письменника уможливить осмислення його творчої лабораторії й допоможе простежити шлях художньої еволюції видатного прозаїка XIX ст.

Література:

1. Панас Мирний. Поезія. Публіцистика. Епістолярій / Ред. Н.О. Вишневецька. К.: Наукова думка, 1971. Т. 7. 663 с.
2. Сиваченко М.С. Над текстами українських письменників. К.: Наукова думка, 1985. С. 212–229.
3. Черкаський В. Панас Мирний. Біографія. К., 1973. 391 с.
4. Ушкалов Л.В. Реалізм – це есхатологія: Панас Мирний. Харків: Майдан, 2012. 184 с.
5. Панас Мирний. Незавершена проза / Ред. С.Д. Зубков. К.: Наукова думка, 1970. Т. 4. 517 с.
6. Панас Мирний. Незавершена проза / Ред. С.Д. Зубков. К.: Наукова думка, 1970. Т. 5. 428 с.

Matvieieva O. “How much have I started and not finished!”: themes, plots, and motives of the unfinished prose by Panas Myrnyi

Summary. Panas Myrnyi's unfinished prose works are regarded to be of interest to researchers both in terms of subject and artistic features, because they significantly expand the idea of the scope, problem-thematic levels and ideological content of artistic creativity. They also represent the author's interests and worldviews, constitute the artist's creative laboratory and the way to improve the artistic skills of an outstanding realist writer. Therefore, we can identify several key themes that Myrnyi continues to develop later in his works. The first of them is the image of life and work of the progressive intelligentsia as the bearers of advanced ideas of that time. Secondly, the writer depicts women's position in the society and the problem of their emancipation. In addition, the author actualizes the theme of urban life, as the image of the city in unfinished prose appears hostile and alien. The author draws attention to

the fact that, in the context of understanding the city as a centre of moral destruction, Myrnyi actualizes the theme of «nought power», which is fundamental in his work, understanding the life of «people of the bottom», «people of the night», who are representatives of the urban type – worldwide vagabonds, two-faced brawlers and prostitutes. Besides, some individual fragments indicate broad creative ideas from the life of serfdom, the struggle against slavery and depict pre- and postreform life of peasants. The author also focuses on the artistic embodiment of the theme of the Haidamaks movement, modeling the image of people's fighters for the truth, which indicates an interest

in folklore and ethnographic sources. It is determined that the writer focused on the problems of religion and marriages with other faith representatives, «schism» (Myrnyi's image of «shalapud»), the life of employees; and in the 1900s he depicted new topics, in particular art, the life of craftsmen and the bourgeoisie, artistically interpreted the events of the Jewish massacre, as well as the 1905–1907 Revolution.

Key words: Panas Myrnyi, unfinished prose, creative laboratory, pretext, women's emancipation, the image of a new person, urban space, the theme of «nought power», the image of the city.